

Institut Européen des Jardins & Paysages

Inventarisatie van parken en tuinen van België - Vlaanderen

Inventaris Vlaams-Brabant

Park van het Kasteel de Grunne

Auteur(s) : Onroerend Erfgoed |Flanders Heritage Agency
www.onroenderfgoed.be <https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Inventarisatie van parken en tuinen van België - Vlaanderen
Inventaris Vlaams-Brabant
Park van het Kasteel de Grunne

Titel:	Park van het Kasteel de Grunne
Provincie:	Vlaams-Brabant
Gemeente:	Wezembeek-Oppem
Deelgemeente:	Wezembeek-Oppem
Bron:	Schepping: 2013-06-20 Bijwerken: 2017-05-30 URI: https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/134146
Coördinaten:	Breedte: 4.49001555822 Lengte: 50.8428983477

Primaire tekst

Landschappelijk park van bijna 4,5 hectare, aangelegd in de jaren 1870 in een voormalig kloosterdomein op een naar het noordoosten afhellend terrein, naast een kasteel dat rond 1880 met barok stucwerk werd versierd; voor één derde bebost, tot recent met een vijvertje.

Van klooster tot buitenverblijf

Het kasteel van Oppem – naar de familie die het sinds 1895 in eigendom heeft ook kasteel de Grunne genoemd – werd gebouwd op de puinen van een klooster. Het begaardenklooster in het gehucht Oppem was in 1487 opgericht in het kader van een fundatie door Wouter van den Heetvelde en zijn echtgenote Anna van Coudenberghe. De initiatiefnemers stamden uit voorname Brusselse families; de Heetveldes waren afstammelingen van een bastaardtak van de Brabantse hertogen, de Coudenbergs hadden uitgestrekte bezittingen in Wezembeek en omgeving. Het klooster – later ook Calvarie of Berg Thabor genoemd – werd bevolkt door tien kloosterlingen van de derde orde van Sint-Franciscus, ook 'begaarden' of 'bogaarden' genoemd, de mannelijke pendant van de begijnen. Zij waren afkomstig uit het in 1450 gestichte Mariadal of Maagdendal te Hoegaarden. Het nieuwe klooster werd begiftigd met inkomsten van goederen en cijzen, in 1526 uitgebreid met de schenking van een nabijgelegen hoeve en bijbehorende gronden. In 1635 werd het door oorlogsgeweld vernield. Een summiere voorstelling in het kaartboek van de abdij van 't Park van 1655 beeldt vier gebouwen af, vermoedelijk leem- en vakwerkbouw, los gegroepeerd rond een vrijstaande kapel. Enkele decennia later toont een olieverfschilderij uit het einde van de 17de eeuw een U-vormig, deels nog van leem en vakwerk opgetrokken complex met een parallel aan de straat gelegen hoofd vleugel en een kapel aan de noordwestzijde. Volgens een figuratieve kaart uit het kaartboek van de abdij van Ter Kameren was het versteningsproces in 1718 voltrokken. De U-vormige plattegrond aan de noordoostzijde werd later met een vierde vleugel afgesloten. De figuratieve kaart uit 1768 van P.C. De Becker en de Ferrariskaart (1771-1775) tonen het klooster als een gesloten complex met vier vleugels van twee bouwlagen onder zadeldaken. Het kloosterdomein strekte zich uit als een langgerekt blok langs de oude weg van Kraainem naar Tervuren. Langs de noordoostelijke flank van het domein zorgde de Wezembeek of Vuilbeek (de beek loopt nu in buizen onder de Jan-Baptist Overloopstraat) voor een natuurlijke begrenzing.

Tijdens de Franse revolutie werden de kloosterlingen op 29 januari 1797 verdreven en hun bezittingen werden op 7 november 1797 verkocht als 'nationaal goed'. Op de aanplakbrief werden ze beschreven als *"un corps de logis, cloître, église, écuries, remises à bois, cour, jardin, le tout entouré de murs; plus une petite pâture plantée d'arbres fruitiers, et une cloisière servant de houblonnière et pépinière, contenant environ trois bonniers, trois journaux"*. Het klooster zelf en de meeste loten van het domein werden via een stroman opgekocht door een van de voormalige kloosterlingen, Petrus Van de Goor, naar alle

waarschijnlijkheid met het oog op een mogelijk herstel van de kloostergemeenschap. Dit ging blijkbaar niet door, want in de Primitieve kadastrale legger wordt de weduwe van de in 1830 overleden notaris Jean-Baptiste Massaux uit Sint-Joost-ten-Node als eigenares aangeduid. Uit een expertiseverslag van 1833 blijkt dat de kapel en de vleugel langs de straat waren gesloopt en de resterende dwarsvleugel was omgevormd tot 'maison de campagne' – "un grand et beau bâtiment à aile et étage lequél nous a paru être double quartier ayant remises, écuries, grande avant-cour, beau jardin, le tout solidement bâti et en très bon état". In de kadastrale legger worden tien percelen opgesomd die het voormalige kloostergoed vormden. De schuren en paardenstallen (remises, écuries) uit het verslag hebben ongetwijfeld betrekking op het pachthof (percelen nrs. 333 en 333bis). In de legger is er alleen sprake van 'tuin', met name de moestuin naast de hoeve (nr. 335, groot 49,5 are). De 'beau jardin' uit het verslag – vermoedelijke een siertuin – was beperkt tot de onmiddellijke omgeving van het landhuis (perceel nr. 323, groot 9 are 70 centiare).

Kasteel met landschappelijk park

In 1839 werd het voormalige kloosterdomein verkocht aan Engelbert Lauwers, bedrijfsleider van het postwagenbedrijf 'Messageries Van Gend' te Brussel, van 1851 tot 1870 liberaal senator. Zoals de weduwe Massaux gebruikte hij het landhuis te Oppem als zomerverblijf ('campagne'), maar bracht enkele ingrijpende veranderingen aan. De openbare 'Kloosterbergweg' die tussen de hoeve en het landhuis door het domein liep, werd in 1849 afgeschafd in ruil voor een vergoeding van 1000 frank. Zodoende kon een park ('lustgrond') worden aangelegd van bijna 4,5 hectare. De residentie werd bovendien verplaatst van de voormalige kloostervleugel naar de hoeve, die na een ingrijpende verbouwing ("*amélioration notable*") voortaan in de kadastrale legger als 'kasteel' zal worden omschreven. Rond de oude kloostervleugel werd echter een nieuw neerhof uitgebouwd, wat tot de huidige gesloten hoeve leidde. Op de stafkaart van 1877 wordt op de helling tussen het kasteel en de J.-B. Overloopstraat één grote open ruimte weergegeven, die omzoomd wordt met een strook plantsoen van ongelijkmatige breedte en met golvende randen. De bonte stippen staan voor een gemengde beplanting met sierbomen en struiken. De dikke blauwe lijn langs de plantsoenrand onderaan de helling is de Wezembeek of Vuilbeek; de dikte van de lijn suggereert dat ze werd verbreed om haar het uitzicht van een kleine rivier te geven, maar dit is niet met zekerheid uit te maken. De afgebeelde wegen is beperkt tot het oude, opgeheven dwarspad. In het oog springend is de ommuurde, volgens een centrale as in bedden verdeelde moestuin ten zuidoosten van het kasteel (49,5 are).

Het beeld van 1877 wordt ongewijzigd herhaald op de stafkaart van 1891. Het domein was al sinds 1874 eigendom van de Brusselse brouwer André De Boeck, die zijn buitenverblijf voortdurend liet verfraaien. De flamboyante eclectische stucgevels van het U-vormige kasteel werden omstreeks 1880 aangebracht en het terras met de door liggende leeuwen geflankeerde trappartij werd aangelegd in 1890, nadat de losstaande L-vormige vleugel was gesloopt, die het uitzicht vanuit het hoofdgebouw op het park verhinderde. De sobere ordonnantie van de gevels van het naar de straat gekeerde binnenplein staat in sterk contrast met de formele uitbundigheid van de bepleisterde, momenteel in okertinten geschilderde parkgevels met overheersende neobarokke en neoroccoco-inslag. De monumentale, elf traveeën lange noordoostgevel met gevelhoge hoekpilasters en sterk geprofileerde kroonlijst en druiplijsten, verticaal doorgetrokken vensterstijlen, cartouchevormige panelen, gebroken fontons, balkonbalustrades, beelden, bol- en siervaasbekroningen... maakt een overweldigende indruk, die niet door iedereen werd gesmaakt (volgens O. Petitjean "*un dessin fort chargé, cosu même, mais d'un goût discutable*"). Het afgeknotte torenachtige tentdak met belvédèrterras boven de linker ingangstravee werd na een brand in 1942 niet meer heropgebouwd. Opmerkelijk is ook de noordwestelijke, zwaar gedecoreerde trap- en volutengevel. De corresponderende gevel aan de zuidoostzijde werd na de brand van 1942 ontleisterd en gaat momenteel schuil achter een dichte klimopbegroeiing.

In 1895 werd het domein verkocht aan graaf François de Hemricourt de Grunne, artillerieskapitein, later docent aan de Koninklijke Militaire School te Brussel en bevorderd tot generaal-majoor. Hij liet tegen de barokke noordwestgevel een eclectisch geïnspireerde kapel bouwen en verlengde de noordwestvleugel met een arcade en een terras. Op de stafkaart van 1912 wordt voor het eerst een parkweg afgebeeld, een ovale lus in het noordwestelijke gedeelte. De stafkaart van 1930 geeft het huidige tracé van de parkwegen weer – een dubbele lus – en ook het vijvertje in het noordelijke gedeelte, momenteel uitgedroogd of verland, maar nog duidelijk afleesbaar in het microreliëf. De moestuin ten zuidoosten van het kasteel, nog aanwezig op de kaart van 1912, was dan ook al verplaatst naar de andere zijde en sluit aan bij de hoeve.

De lange geschiedenis van het domein heeft weinig sporen nagelaten in de huidige beplanting. De fragmentaire rij haagbeuken (*Carpinus betulus*) langs de J.-B. Overloopstraat is wellicht een overblijfsel van de vroeg-19de-eeuwse oeverbeplanting langs de Wezembeek-Vuulbeek. Tot dezelfde generatie behoort mogelijk de rij zomerlinden (*Tilia platyphyllos*) tegen de omheiningmuur langs de Hernalsteenstraat, aan de andere zijde van het kasteel. De bomengroep op de helling ten noordoosten van het kasteel, samengesteld uit tamme kastanjes (*Castanea sativa*), witte paardenkastanjes (*Aesculus hippocastanum*), een gewone esdoorn (*Acer pseudo-platanus*), een plataan (*Platanus x hispanica*), een haagbeuk en een beuk (*Fagus sylvatica*), dateert waarschijnlijk uit de tijd van de overname van het domein door De Boeck. Dit geldt ook voor enkele andere, over het park verspreide bomen, vooral in het beboste, zuidoostelijke gedeelte: vederesdoorn (*Acer negundo*), gewone es (*Fraxinus excelsior*), Noorse esdoorn (*Acer platanoides*), hangende zilverlinde (*Tilia petiolaris*) en Spaanse aak (*Acer campestre*). De rest van de beplanting – onder meer zwarte walnoten (*Juglans nigra*), zilversdoorns met ingesneden blad (*Acer saccharinum* 'Laciniatum'), bruine beuken (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), Krimlinde (*Tilia x euchlora*) en ook de zeldzame zomerlinde met ingesneden blad (*Tilia platyphyllos* 'Laciniata'), dateren uit het interbellum. Uit oude foto's en ansichtkaarten blijkt dat de struiken die het terras ten oordoosten van het kasteel omkaderen – ruwe deutzia (*Deutzia scabra*), buxus (*Buxus sempervirens*), taxus (*Taxus baccata*), gevlekte aucuba (*Aucuba japonica* 'Variegata'), hulst (*Ilex aquifolium*)... pas in een recent verleden werden gesnoeid tot de huidige 'topiary' en dat de 'Franse' parterre tussen de zijvleugels van het kasteel al in 1914 bestond.

Merkwaardige bomen (opname 5 juni 2007)

Het cijfer in vet geeft de stamomtrek in centimeters weer. De omtrek wordt standaard gemeten op 150cm hoogte.

- 9. Spaanse aak / veldesdoorn (*Acer campestre*) **202** (130)
- 11. zomerlinde met ingesneden blad (*Tilia platyphyllos* 'Laciniata') **114**
- 17. witte paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*) **378**
- 18. gewone plataan (*Platanus x hispanica*) **398**
- 19. gewone haagbeuk (*Carpinus betulus*) **257**
- 20. gewone beuk (*Fagus sylvatica*) **448**
- 24. ruwe iep (*Ulmus glabra*) **74**
- 47. grootbladige linde / zomerlinde (*Tilia platyphyllos*) **353**
- 52. vederesdoorn (*Acer negundo*) **246** (120)

Auteur: Deneef, Roger

Auteur: Paesmans, Greta

Auteur: Wijnant, Jo

Datum: 2009

Titel Text: Park van het kasteel van Oppem - de Grunne

Grafische documenten

Rond de oude kloostervleugel liet senator Engelbert Lauwers een nieuw neerhof uitbouwen, waarvan de huidige hoeve afstamt (Deneef, Roger, 05-06-2007, ©Vlaamse Gemeenschap)

Het kasteel van Oppem met op de voorgrond het gebladerte van een zomerlinde met diep ingesneden bladeren (Deneef, Roger, 05-06-2007, ©Vlaamse Gemeenschap)

Centraal tussen de sobere, met klimop begroeide noordoostgevel en door brouwer De Boeck met barok pleisterwerk opgedirkte zuidoostgevel van het kasteel van Oppem, met 'topiary' als omkadering (Deneef, Roger, 05-06-2007, ©Vlaamse Gemeenschap)

Bibliografie

Kadasterarchief Vlaams-Brabant, Oudste kadastrale legger 212 Wezembeek-Oppem, art. 180 nrs. 7-16, art. 417 nrs. 7-16 en 40, art. 964 en art. 1215.

Kadasterarchief Vlaams-Brabant, Kadastrale opmetingsschets Wezembeek-Oppem 1865 nr. 11, 1891 nr. 10 en 1911 nr. 39.

CALUWAERTS R., *Wezembeek-Oppem. Van boerendorp tot woongemeente*, Nieuwkerken-Waas, Het Streekboek, 1992, p. 155-175 en 325-337.

DELVAUX R., DE SMEDT F., MEURISSE F. & VAN DROOGENBROECK F.J., *Het kasteel van Walfergem, van Hof te Huseghem over Speelgoed van de familie t'Kint tot landhuis van de familie Delvaux*, Asse, Ascania, 2007, p. 526-528.

LAURENT R., *De goederen van de Abdij van Ter Kameren in Brabant. Kaartboek 1716-1720*, Brussel, Gemeentekrediet, 1996, p. 133 en in een andere versie op p. 130.

PETITJEAN O., *Le château d'Ophem à Wesembeek*, in *Revue du Touring Club de Belgique*, 39(10), 1933, p. 145-149.

SCHOONJANS F., *Wezembeek, Le château d'Ophem*, Wezembeek-Oppem, privé-uitgave, 1973, 88 p.

VAN ERMEN E., VANHOVE L. & VAN LANI S., *Het kaartboek van de abdij van Park, 1665*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2000, p. 204.

WAUTERS A., *Histoire des environs de Bruxelles*, VIIIb, heruitgave van de editie van 1855, Bruxelles, Editions Culture et Civilisation, 1973, p. 538-544.

Relaties

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/162>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/126793>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/40854>

Beknopte karakterisering

Inventarisatie van parken en tuinen van België - Vlaanderen
Inventaris Vlaams-Brabant
Park van het Kasteel de Grunne

Datering: 18de eeuw, 19de eeuw, interbellum, tweede helft 19de eeuw

Typologie: kapellen (gebouwonderdelen), landhuizen, omheiningsmuren, private parken